

Stoppen met beoordelen?

Verder met verhalen delen!

Het beoordelen van leerlingen is eerder een topic geweest in het KVLO-magazine (LO 4 2014). Er vinden regelmatig studiebijeenkomsten plaats, er is over geschreven in meerdere artikelen en recentelijk in een proefschrift. In vaksecties wordt er veel over gesproken. In een peiling van de KVLO (Lucassen en Komen, 2020) is aangegeven dat kennis rondom evalueren en toetsen gewenst is. In dit magazine willen we stilstaan bij voortschrijdende inzichten die voor sommigen misschien overkomen als herhaling van zetten en voor anderen als een volgende stap in de goede richting. Hoe je er tegenaan kijkt is afhankelijk van je standpunt, ervaring en eigen ontwikkeling. Wat vaststaat is dat je als LO-docent onvermijdelijk te maken hebt met ontwikkelingen rondom dit onderwerp. Daarom is het goed elkaar te blijven informeren en te voeden met ervaringen en studies hierover.

TEKST MAARTEN MASSINK

Beoordelen om te leren

Beoordelen heeft twee belangrijke functies:

- 1 Leerlingen 'de maat nemen'. Dat is belangrijk als je wil weten hoe een leerling presteert in vergelijking met andere leerlingen. Deze vorm noemen we 'Beoordelen van het Leren' (Assessment of Learning)
- 2 Leerlingen tijdens het leerproces verder helpen bij het leren. Deze vorm noemen we 'Beoordelen om te Leren' (Assessment for Learning).

(Bron: *Functies van beoordelen* (kempel.nl))

Hoewel beide vormen onderscheiden worden, kunnen ze naast elkaar en elkaar aanvullend gebruikt worden.

Beoordelen is een vorm van feedback geven. Het beoordelen *om te leren* onderscheidt zich van het beoordelen *van het leren*. Christa Krijgsman heeft hierover een proefschrift geschreven. Christa verdedigde dit proefschrift 'Evaluatie en motivatie, over cijfers, doelen en op groei gerichte feedback in de les LO', op 12 maart. Christa stelt dat leerlingen die ervaren dat hun docenten duidelijke doelen stellen en op groei gerichte feedback geven, zich meer bekwaam voelen (competentie bevrediging), meer eigenaar voelen van hun eigen leerproces

(autonomie bevrediging) en een positievere sfeer in de klas ervaren (verbondenheid bevrediging). Om deze redenen nemen leerlingen meer deel aan de les vanuit plezier en omdat ze de les nuttig vinden.

In het onderzoek laten resultaten ook zien dat cijfers op zichzelf niet schadelijk zijn voor behoeftebevrediging, behoeftefrustratie, motivatie en angst (p. 158). Aanbeveling 1 van Christa: 'kies voor een weloverwogen mix tussen evaluaties met een summatieve functie zoals prestatiecijfers en evaluaties met een formatieve functie, zoals het stellen van doelen en het geven van op groei gericht feedback, en benadruk de informatieve waarde van beide evaluaties.' (p. 160 van haar proefschrift).

Ik denk dat cijfers geven bij LO voortkomt uit het feit dat dit gewoon is bij de andere vakken. Daarom wordt bij LO ook vaak gevraagd (druk opgevoerd?) mee te doen met de cijfercultuur om geen uitzondering te zijn. Op internet vind je veel verhalen van leerlingen die aangeven dat presteren voor een cijfer bij LO extra pijnlijk of negatief wordt ervaren vanwege de zichtbaarheid van het gedrag/de prestatie. Sommige

▲ *Kijken en verhalen delen* leerlingen blokkeren, weigeren of doen mee onder dwang met alle frustraties van dien. Dit geldt vooral voor leerlingen die moeite hebben met bewegen. En vooral als ze in de etalage worden gezet. Bas Trimbos besteedt in zijn artikel 'Feedback is meer dan het overbrengen van informatie' hier aandacht aan. Feedback gaat altijd gepaard met emotie. Vooral als feedback leidt tot 'ranking' geeft dit ook negatieve emotie. Terwijl feedback juist moet leiden tot positieve gesprekken.

Het beoordelen *om te leren*, in de vorm van op persoonlijke groei gerichte feedback is niet gericht op 'ranking', maar op persoonlijke groei. Dit vraagt om duidelijke transparante op persoonlijke groei gerichte doelen. Uit

de studies die beschreven staan in Christa's proefschrift blijkt dat de mate waarin leerlingen ervaren dat doelstellingen en op groei gerichte feedback gegeven worden, verschillen. Zowel van les tot les, als van leerling tot leerling. Met andere woorden, in de ene les kunnen leerlingen ervaren dat de docent de doelen duidelijk verhelderd had, terwijl de doelen in de volgende les helemaal niet duidelijk waren. En ondanks dat leerlingen les hebben van dezelfde docent, ervaren leerlingen verschillen in de mate waarin bijvoorbeeld doelen verhelderd worden. Het wordt daarom aanbevolen iedere les te zien als een nieuwe kans om doelen te verhelderen en op groei gerichte feedback te geven. Ook wordt aanbevolen om doelen en op groei gerichte feedback op verschillende manieren te geven, zodat tegemoet gekomen wordt aan de verschillen tussen leerlingen.

Toch ook cijfers?

Er zijn natuurlijk ook leerlingen die wel blij zijn met cijfers. Dat zijn vaak de leerlingen die beter zijn in bewegen en zich met een mooi cijfer voor LO gewaardeerd voelen. Voor deze leerlingen kunnen cijfers wel motiverend werken. Waarschijnlijk betreft het hier voor sport en bewegen gemotiveerde leerlingen die door de ranking en het cijfer geven vaak positief beloond worden. Dit is een vorm van extrinsieke motivatie. Door de zichtbaarheid van hun prestaties staan zij positief in de etalage. De vraag is of zij uit het cijfer ook voldoende feedback krijgen om zich te verbeteren, omdat het cijfer een beoordeling is *van het leren* en niet zozeer gericht is *om te leren*.

Er zijn natuurlijk ook leerlingen die wel blij zijn met cijfers. Dat zijn vaak de leerlingen die beter zijn in bewegen en zich met een mooi cijfer voor LO gewaardeerd voelen

Maar hoe doe je dat dan, op groei gerichte feedback geven? Ik zag daarvoor raadgevingen en tips op de studiedag 'Alles in Beweging'. Een voortreffelijk georganiseerde studiedag op 20 januari 2021 over evalueren in het bewegingsonderwijs en motiverend beoordelen. Deze studiedag was in deze coronatijd volledig online. Hulde aan de organisatoren (Wim van Gelder, Bastiaan Goedhart, Hans Stroes en Jeanette Steen). Zij hebben daarbij kosten nog moeite gespaard en een perfecte studiedag in elkaar gezet zowel qua organisatie als op inhoud met meer dan 500 deelnemers! Op deze studiedag heb ik geluisterd en gekeken naar Lars Borghouts en Menno Slingerland, naar Marcel van Herpen (Het Mysterie van een goede leraar) en Peter Heerschop (Over feedback en

beoordelen). In alle drie optredens zag ik een link met het proefschrift van Christa.

Lars Borghouts schrijft hierover in een artikel in dit magazine. Tijdens de studiedag van 'Alles in Beweging' werd eerst aangestipt waarom we bewegingsonderwijs evalueren. Uit een enquête en ook een stemming onder de deelnemers kwam naar voren dat het *ondersteunen van het leerproces* door de meeste LO-collega's als belangrijkste reden wordt gezien. Op plaats twee kwam 'motorische achterstanden signaleren' en plaats drie het 'communiceren naar ouders en leerlingen (rapporten)'. Andere mogelijke redenen voor beoordelen zoals 'verantwoorden van resultaten', 'bijstellen van programma' en 'selecteren voor vervolgopleiding' scoorden lager.

Hoe beoordelen?

Hoe doe je dat dan? Hoe stel je heldere doelen en hoe geef je op persoonlijke groei gerichte feedback?

Lars geeft aan dat het duidelijk moet zijn waarop je wilt beoordelen. Dus heldere doelen stellen. Hij wijst daarbij op het basisdocument waarin de beweegsleutels en leerdoelen staan aangegeven voor het voortgezet onderwijs met voorbeelden van leerlijnen en kernactiviteiten. Als de leerdoelen zijn vastgesteld dan komt de fase waarin de succescriteria worden omschreven om te bepalen wanneer de leerdoelen zijn gehaald. Vervolgens zoek je daar leerinhouden bij en activiteiten waarmee je de leerdoelen wilt behalen.

Deze trits is heel belangrijk en dat is wat Christa doelverduidelijking noemt: de koppeling van leerdoelen, succescriteria, en leerinhoud (activiteiten) in 'constructive alignment'.

De succescriteria koppelen aan leerdoelen en op meerdere niveaus uitschrijven kan met rubrics. In de rubric kunnen leerlingen zien wat de vervolgniveaus zijn. In het artikel elders in het blad schrijven Lars en Menno over het ontwerpen van en het werken met rubrics. Er zijn uiteraard ook andere manieren van feedback geven zoals met video's of in woord en gebaar door docent of medeleerling.

Een waarschuwende opmerking is hier op zijn plaats. Het basisdocument heeft veel voorbeelden van kernactiviteiten en niveaubeschrijvingen voor de leerlijnen. Het is echter bedoeld als instrument om feedback te geven aan een vaksectie over de kwaliteit van het gegeven bewegingsonderwijs. Er moet nog wel een vertaalslag gemaakt worden naar doelstellingen en niveauiduidingen in leerlingentaal om als instrument voor leerlingen te kunnen gebruiken.

Ervaringen met rubrics

Het werken met rubrics is een werkwijze waarmee formatief evalueren (Lars spreekt liever van formatief handelen) vorm krijgt. Daarbij gaat het om het aangeven van een stappenvolgorde, in een doorgaand proces, met veel feedback en hoge betrokkenheid van de leerling. Het is een moeilijk proces om goede rubrics te maken. Wij hebben er bij ons op school (OSG de Meergronden) een groot aantal jaren ervaring mee. Het gaat eerst om het bepalen van de leerdoelen die we gaan nastreven. We maken daarbij onderscheid tussen leerlijnen en ontwikkellijnen. Gaat het om bewegingsvaardigheden (leerlijnen die het 'bewegen verbeteren' betreffen uit het basisdocument)? Of gaat het om gedragsveranderingen zoals inzet, samenwerken, organiseren (ontwikkellijnen uit andere sleutels in het basisdocument)? Hoe ga ik de stappen benoemen? Plak ik er een cijfer aan (rapportcijfer) of een getal of een o,v,r,v, of g, of een kleur van de piste? Deze praktijk van het maken van en het werken met rubrics bespreek ik in een artikel in het praktijkkatern.

Het gaat eerst om het bepalen van de leerdoelen die we gaan nastreven. We maken daarbij onderscheid tussen leerlijnen en ontwikkellijnen

Wat zijn mogelijke effecten voor de leerling van werken met een rubric? Ik wil daar op grond van ervaringen een paar kanttekeningen bij plaatsen. Volgens Lars en Menno is het ter ondersteuning van het leerproces. Een rubric moet uitnodigen om het volgende niveau na te streven. Als het ene niveau beheerst wordt

kan de leerling zien wat het volgende niveau (stapje, level, piste) is en daar toe worden uitgedaagd. Het gevaar is dat leerlingen wellicht (te) snel naar het volgende niveau gaan. Zeker als dat een hogere beoordeling (cijfer of andere normerende benaming als o,v,rv,g) tot gevolg heeft die ook zichtbaar wordt op een rapport. Lars en Menno wijzen er terecht op dat hiervoor goed overleg en een controlerend oog van de docent nodig is.

Wanneer de volgende stap maken?

Is het ook niet prima als een leerling binnen een bepaald niveau zich kan vermaken, uitleven, genieten of vieren en experimenteren met wat hij binnen dat niveau kan doen? Chris Hazelebach heeft mij er terecht op gewezen, en ook in artikelen in dit magazine beschreven, dat we binnen het voortgezet onderwijs leerlingen te snel een stapje 'hogere' willen brengen als ze net van het primair onderwijs in de brugklas komen. Langer op de blauwe piste blijven en genieten van de beheersing is ook erg belangrijk voor de ontwikkeling van leerlingen. Het kunnen genieten en vertrouwd raken met bewegen en je vrij gaan voelen zonder direct gericht te zijn op de volgende stap. Binnen één kleur 'piste' (gekozen bewegingssituatie) kan een leerling zich ook ontwikkelen (eventueel met gebruik van een rubric). Reden waarom heel veel tik- en afgooispelen het goed doen op school. Met relatief eenvoudige technieken kunnen leerlingen 'vrij' spelen en technisch-tactisch gaan experimenteren zonder direct voorgeschreven uitvoeringen na te streven. Een te sterke ambitie en werken met voorgeschreven rubrics kan ook originaliteit en authenticiteit van leerlingen in de weg staan. Hoewel ik een voorstander ben van rubrics zie ik dit wel als een waarschuwing. De ontwikkeling moet vanuit het kind zelf komen. Het is belangrijk dat hij lang genoeg op zijn niveau kan genieten en spelen. Totdat hij zelf aangeeft wanneer hij de volgende stap wil maken. De rubric kan daarbij helpen met het stellen van heldere doelen.

Ontwikkelingsgericht werken

Hoe staat het met beoordelingen van andere doelen dan de sleutel bewegen verbeteren? Binnen de sleutels 'Bewegen regelen' en 'Bewegen beleven' gaat het om andere rubrics dan de rubrics bij bewegen verbeteren. Bij bewegen verbeteren gaat het om bewegingsvaardigheden gekoppeld aan bewegingsactiviteiten en bewegingssituaties, zoals in het basisdocument deelnameniveaus bij bewegen verbeteren beschreven zijn op basis van kernactiviteiten die in de praktijk kunnen worden uitgevoerd. Bij 'Bewegen regelen' zijn er ook situatiegebonden deelnameniveaus beschreven voor inrichten, hulpverlening, coachen,

scheidsrechteren, organiseren. Bij 'Bewegen beleven' gaat het om gedragingen die situatie overstijgend zijn. In eerdere artikelen is gewezen op het onderscheid volgens het basisdocument tussen leerlijnen gericht op 'Bewegen verbeteren' en 'Bewegen regelen' en ontwikkellijnen gericht op gedragsveranderingen in de sleutel 'Bewegen beleven'. Hierbij gaat het om gerichtheid op bewegen: ingaan op uitdagingen, gerichtheid op leren, waarderen van bewegen. Maar ook op betrokkenheid bij de les als groepsgebeuren; omgaan met regels, zelfstandig deelnemen, omgaan met elkaar (samenwerken). Bewegen beleven vraagt veel aandacht van de LO-docent qua begeleiding. Aan deze ontwikkeling wordt veel waarde gehecht. Het is een uitdaging hiervoor goede rubrics te schrijven. Al moeten we daar ook een kanttekening bij plaatsen en wijzen op het gevaar van teveel rubriceren en administreren.

In dit licht was de presentatie van Marcel van Herpen op de studiedag 'Alles in Beweging' met als titel Motiverend beoordelen, interessant. Hij wees op het gevaar leerlingen en het vak te bewegings-technisch te benaderen. De pedagogische omgang moet bovenaan blijven staan.

▲
Elkaar beoordelen?

Hij pleitte voor een holistische benadering, de ecologische pedagogiek waarbij de liefdevolle aanpak centraal staat. Dat betekent de focus leggen op wat goed gaat in de totale ontwikkeling. Als je wilt weten hoe het met een kind gaat dan moet je met hem in gesprek gaan. Het gevaar van rubrics of andere scoreformulieren is dat het format gaat knellen en hinderlijk wordt als je daardoor geen of onvoldoende tijd hebt voor het gesprek en de echte binding.

Verbinden

Met beoordelen en al onze aandacht voor de vaardigheden bestaat het gevaar dat waar het echt om gaat, leerlingen raken, verwonderen, uitdagen en laten spelen, het 'bewegen beleven' op de achtergrond raakt. Rubrics en op groei gerichte feedback zijn middelen. Maar oprechte belangstelling en aandacht voor de leerling is het meest belangrijk als het om ontwikkelen gaat.

Peter Heerschop sloot hier in zijn presentatie op aan met mooie verhalen uit zijn praktijk als LO-docent op het Echnaton in Almere. Op verpletterende wijze wist hij het publiek te boeien met zijn visie op motiverend beoordelen. Beoordelen komt van be-oor-delen, oftewel letterlijk je oor delen met een ander, de leerling. Luisteren en in dialoog komen en een verhaal hebben over een leerling. Zoals de leerlingen ook een verhaal hebben over jou als LO-docent en de LO-les. Hoezeer we ons ook willen verantwoorden met beoordelen, het doel mag nooit het juiste gebruik van het middel worden. Dit is een waarschuwing waarbij we erop gewezen worden bij onze zoektocht naar de juiste beoordelingssystematiek niet verstrikt te raken in onze eigen regels. Niet van tevoren alles dichttimmeren. Regels ontwikkelen zich in de situatie in samenspraak met de leerlingen. Peter zegt: "Pedagogiek gaat over het kind lezen als een verhaal". Daarin hebben we in ons vak in een andere positie dan andere vakken. Dit blijkt vaak op rapportvergadering, waar omwille van de tijd informatie over de leerlingen

beperkt blijft tot cijfers uitwisselen. Er is vaak te weinig tijd voor verhalen over leerlingen. Tips over leren komen vaak niet verder als "moet beter zijn best doen" of "meer tijd aan zijn huiswerk besteden". De LO-docent heeft als het goed is veel verhalen over leerlingen, want in de LO-les wordt samen veel meegemaakt en beleefd. Die verhalen moeten verteld worden. Aan collega's en aan ouders.

Peter geeft aan dat de kern van ons werk is een verbinding aan gaan, samen iets ondernemen, iets beleven en elkaar betekenis geven in de omgang, niet in de beoordeling. Hij voegt daaraan toe dat als cijfers geven helpt, gebruik het dan, maar maak duidelijk dat het ergens anders om gaat. Een kind lezen als een verhaal; moeten we daar dan nog een cijfer aan geven? Rubrics kunnen deel uitmaken van het verhaal omdat ze gekoppeld zijn aan doelstellingen in de les.

Als je wilt weten hoe het met een kind gaat dan moet je met hem in gesprek gaan

Ontwikkelingen van het kind en wat hij meemaakt gaat gepaard met verhalen. Verhalen delen met kinderen kost tijd. Daar ontbreekt het in de les vaak aan. Maar soms heb je de gelegenheid een gesprekje aan te knopen met een leerling. Benut die tijd en probeer veel leerlingen te spreken of in ieder geval contact mee te maken. Ook korte opmerkingen, gebaren (duimpje omhoog) zijn snel gemaakt. De verhalen en gebeurtenissen die leerlingen zich later kunnen herinneren zijn niet gebaseerd op het gebruik van de rubrics maar op de gebeurtenissen die indruk hebben gemaakt.

Peter geeft voorbeelden van leerlingen die hij later als ze van school zijn spreekt. De verhalen gaan over gebeurtenissen in de les. Het eigen voorbeeld van de docent en de wijze van reageren is daarbij erg belangrijk. Soms zijn het volkomen onvoorspelbare en onverwachte momenten die de docent misschien weer snel vergeet die juist indruk maken op leerlingen. Deze indrukken zijn bepalend voor herinneringen aan school, de docent, het vak...het leven. Daarbij speelt de docent, zijn reactie, de binding, de relatie een belangrijke rol. Rubrics, zelfs cijfers geven kunnen helpen als middel als daar een verhaal aan vastzit. Laten we stoppen met beoordelen met alleen maar cijfers geven zonder toe te lichten, zonder verhaal. Laten we beginnen (of verdergaan) met verhalen delen. Rubrics kunnen daarin een rol spelen. Als middel maar niet als doel op zich.

Literatuur

Proefschrift Christa Krijgsman: (A Self-Determination Theory Perspective on Performance grading, Goal Clarification and Process Feedback in Physical Education. Evaluatie en Motivatie; Een Zelf Determinatie Theorie Perspectief op Cijfers, Doelen en Groei Gerichte Feedback in de Les Lichamelijke Opvoeding). Gratis te downloaden via <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/401403>

Met dank aan Lars Borghouts, Christa Krijgsman, Berend Brouwer en Hans Dijkhoff voor hun commentaren.

Contact

m.massink1@upcmail.nl

Kernwoorden

feedback, beoordelen, rubrics